ปัจจัยเชิงบวกในความสัมพันธ์ไทย–มาเลเซีย: ศึกษาผ่านมุมมองภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดชายแดนใต้

Positive Factors in Thailand–Malaysia Relations: A Study from State and Civil Society Perspectives in the Southern Border Provinces

รพีภัทร แสนลี้ (Rapipat Sanlee)[1]
สามารถ ทองเฝือ (Samart Thongfhua)[2]
[1]นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ)
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
A Graduate Student of Bachelor of Political Science, (International Relations)
Faculty of Political Science, Prince of Songkla University
[2]รองศาสตราจารย์ ดร., คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Associate Professor Ph.D., Faculty of Political Science, Prince of Songkla University
E-mail: thongfhua@gmail.com

Received: 5 May 2026
Revised: 24 September 2026
Accepted: 1 October 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงบวกที่มีผลต่อความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย ในมิติด้านการเมืองและความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม ตลอดจนเพื่อเปรียบเทียบมุมมองที่มีต่อปัจจัยความสัมพันธ์ดังกล่าวระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-มาเลเซีย (TMBCO) นักวิชาการ ตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มแรงงานไทยในมาเลเซีย และกลุ่มผู้นำนักศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 7 ราย ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยเชิงบวกเกิดจากการทำงานสอดประสานกันใน 3 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านการเมืองและความมั่นคง มีความเข้มแข็งของกลไกสำนักงานประสานงานชายแดนไทย มาเลเซีย (TMBCO) และความสัมพันธ์ส่วนบุคคล 2) มิติด้านเศรษฐกิจ มีการพึ่งพาอาศัยกันผ่าน “เศรษฐกิจร้านต้มยำ” และโอกาสในการทำงาน 3) มิติด้านสังคม วัฒนธรรม มีอัตลักษณ์ร่วม “มลายู-อิสลาม” และเครือข่ายเครือญาติเป็นทุนทางสังคม

ข้ามพรมแดน เมื่อเปรียบเทียบมุมมองพบว่าทั้งสองภาคส่วนเห็นตรงกันว่าเศรษฐกิจเป็นกลไกสำคัญและต้องการให้การสัญจรข้ามแดนสะดวกขึ้น แต่ต่างกันที่ภาครัฐมองพื้นที่ชายแดนเป็น “เส้นเขตแดน” (Boundary) ที่เน้นความมั่นคงและสัญชาติ ขณะที่ภาคประชาสังคมมองเป็น “พื้นที่พรมแดน” (Frontier) ที่มีความลื่นไหลผ่านเครือญาติและศาสนา และพบว่าช่องว่างการรับรู้ต่อบทบาทของกลไกรัฐ ปัจจัยเชิงบวกเหล่านี้ อาจช่วยอธิบายว่าเหตุใดความขัดแย้งภายในรัฐในจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงไม่ลุกลามเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐ แต่มิได้หมายความว่าปัญหาภายในหมดไป ข้อเสนอแนะคือให้ภาครัฐปรับบทบาทสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวก พัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจ ส่งเสริมทักษะภาษามลายูมาตรฐานและอำนวยความสะดวกด้านการค้าชายแดนมากยิ่งขึ้น โดยอาจใช้ความร่วมมือที่มีอยู่แล้ว เช่น พื้นที่พัฒนาร่วมไทย-มาเลเซีย เป็นฐานอ้างอิง

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-มาเลเซีย, สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-มาเลเซีย (TMBCO), พื้นที่พรมแดน, เส้นเขตแดน, ภาครัฐและภาคประชาสังคม

Abstract

This research article aims to investigate the positive factors influencing Thai-Malaysian relations across political and security, economic, and socio-cultural dimensions. Additionally, it seeks to compare the perspectives on these relational factors between the state sector and civil society in the Southern border provinces. Employing a qualitative approach, field data was collected through in-depth interviews seven key informants, comprising officials from the Thailand Malaysia Border Coordination Office (TMBCO), academics, representatives of non-governmental organizations (NGOs), Thai migrant workers in Malaysia, and student leaders. The findings reveal that the positive factors emerge from the synergy of three dimensions 1) Political and Security Dimension: Driven by the robust mechanism of the Thai Malaysian Border Coordination Office (TMBCO) and strong interpersonal relationships. 2) Economic Dimension: Characterized by mutual interdependence through the "Tom Yum economy" and cross-border employment opportunities. 3) Socio-cultural Dimension: Rooted in a shared "Malay-Muslim" identity and kinship networks that serve as cross-border social capital. The comparison shows that both sectors agree that the economy is key mechanism, and that cross-border movement should be made easier, but they differ in that the state views the border area primarily as a security-oriented "Boundary" defined by nationality, whereas civil society perceives it as a socially fluid "Frontier" woven through kinship and religion; a perception gap regarding the role of state mechanisms was also found. These positive factors

may help explain why the internal conflict in the southern border provinces has not escalated into an inter-state conflict, although they do not mean that the internal problems have disappeared. The research recommends that the state shift its role toward that of a facilitator, enhance the quality of life and economic development, promote standard Malay language proficiency, and further facilitating cross-border trade, drawing on existing cooperation such as the Malaysia-Thailand Joint Development Area as a reference.

Keywords: Thailand-Malaysia relations, Thailand Malaysia Border Coordination Office (TMBCO), Boundary, Frontier, State and civil society

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ แนวคิดเกี่ยวกับพรมแดนของรัฐชาติ (Nation-State Borders) ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในอดีต พรมแดนและเส้นเขตแดนมักถูกทำความเข้าใจในฐานะ “ภูมิกายา” (Geo-body) หรือเส้นแบ่งทางภูมิรัฐศาสตร์ที่ถูกสร้างขึ้นอย่างตายตัวเพื่อกำหนดตัวตนของรัฐชาติและป้องกันภัยคุกคาม (ธงชัย วินิจจะกูล, 2556) ทว่าในปัจจุบัน การศึกษาด้านชายแดน (Border Studies) ได้ขยายมุมมองสู่การทำความเข้าใจพื้นที่ชายแดนในลักษณะ "เขต-ขันธ์วิทยา" (Limology) ซึ่งมองชายแดนเป็น "พื้นที่ใน/ระหว่าง" ที่มีพลวัตของการติดต่อปฏิสัมพันธ์ ลื่นไหล และซ้อนทับกันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมข้ามพรมแดน (จักรกริช สังขมณี, 2561)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาบริบทพรมแดนของประเทศไทยที่เชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน (อรอนงค์ ทิพย์พิมล และธนศักดิ์ สายจำปา, 2554) จะพบว่าความสัมพันธ์บริเวณชายแดนหลายแห่งยังคงมีความเปราะบางและพร้อมที่จะยกระดับเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐได้ตลอดเวลา ดังที่สะท้อนให้เห็นจากข้อพิพาทชายแดนไทย-กัมพูชาในช่วงกลางปี พ.ศ. 2568 ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สถานการณ์ชายแดนมีความเปราะบาง คือความไม่ชัดเจนของเส้นเขตแดน ซึ่งเป็นความท้าทายในการบริหารจัดการความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ในทางตรงกันข้าม ชายแดนไทย-มาเลเซียกลับเป็นพื้นที่ที่ไม่เคยเกิดการสู้รบด้วยกำลังทหารระหว่างรัฐต่อรัฐอย่างเป็นทางการ และมาเลเซียยังเป็นประเทศเพื่อนบ้านเพียงประเทศเดียวที่ประเทศไทยสามารถดำเนินการสำรวจและปักปันเขตแดนทางบกได้เสร็จสมบูรณ์ ความสำเร็จในการจัดการอาณาเขตโดยปราศจากข้อขัดแย้งนี้ ไม่เพียงแต่ช่วยลดความหวาดระแวงทางอธิปไตย แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญที่เอื้อให้กลไกความร่วมมือด้านความมั่นคง ตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและเศรษฐกิจชายแดนสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีเสถียรภาพมากกว่าพรมแดนด้านอื่นๆ ภาพสะท้อนพลวัตที่แตกต่างนี้ ทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความจำเป็นในการทบทวนการศึกษาด้านชายแดน โดยเปลี่ยนจุดเน้นจากการวิเคราะห์แนวทางการจัดการความขัดแย้ง มาสู่การทำความเข้าใจรากฐานของ "ความสัมพันธ์เชิงบวก" (Positive Factors) ที่เกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการรักษาสันติภาพและเสถียรภาพที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ที่เป็นบวกระหว่างรัฐมิได้หมายความว่าพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซียปราศจากความขัดแย้งโดยสิ้นเชิง จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยมีความขัดแย้งภายในรัฐที่ยืดเยื้อและมีมิติข้ามพรมแดน โดยมาเลเซียทำหน้าที่ผู้อำนวยความสะดวกในกระบวนการพูดคุยสันติสุขระหว่างรัฐบาลไทยกับขบวนการ BRN ตั้งแต่การลงนามฉันทามติทั่วไป (General Consensus) เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 (Bernama, 2023; Malay Mail, 2025a) ปัจจัยเชิงบวกที่ศึกษาในบทความนี้จึงมีความหมายต่อชายแดนใต้ใน 2 ด้าน คืออาจช่วยอธิบายว่าเหตุใดความขัดแย้งภายในรัฐจึงไม่ลุกลามเป็นความขัดแย้งระหว่างรัฐ และชี้ให้เห็นทุนทางสังคมข้ามพรมแดนที่อาจหนุนกระบวนการสันติภาพ แต่ในขณะเดียวกันอัตลักษณ์มลายู-อิสลามที่เป็นทุนร่วมข้ามพรมแดนก็เป็นฐานของความเป็นมลายูปาตานีที่รัฐอาจมองผ่านเลนส์ความมั่นคงด้วยเช่นกัน (McCargo, 2008; Liow, 2009)

แม้พื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซียจะมีศักยภาพสูงในการเป็นพื้นที่แห่งความร่วมมือ แต่งานศึกษาวิจัยและวาทกรรมกระแสหลักจำนวนมากมักพิจารณาสถานการณ์ผ่านกรอบคิดความมั่นคงแบบเน้นรัฐเป็นศูนย์กลาง (state-centric approach) (เช่น ทรงพล ธรรมชีวทัศน์, 2563)โดยมุ่งให้ความสำคัญกับนโยบายระดับชาติ กลไกทางทหาร หรือการเจรจาระดับทวิภาคีเป็นหลัก การแยกส่วนการศึกษาและมุ่งเน้นเพียงกลไกของรัฐ ส่งผลให้เกิดช่องว่างทางวิชาการที่สำคัญ กล่าวคือ "ปัจจัยเชิงบวก" ที่หล่อเลี้ยงความสัมพันธ์อันดีในระดับพื้นที่มักถูกมองข้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทบาทของ "ภาคประชาสังคม" (Civil society) ไม่ว่าจะเป็นผู้นำศาสนา องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มการค้าชายแดน หรือเครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งเปรียบเสมือนฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก สร้างความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม และรักษาสันติภาพในระดับจุลภาค (Micro-level) กลับยังไม่ได้รับการศึกษา วิเคราะห์และเชื่อมโยงเข้ากับกลไกนโยบายระดับรัฐอย่างเป็นระบบเท่าที่ควร

ด้วยความตระหนักถึงความซับซ้อนของพื้นที่ ผู้วิจัยจึงอาศัยข้อได้เปรียบจากการมีภูมิลำเนาและเติบโตในพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย ซึ่งเอื้อให้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงรากฐานความสัมพันธ์ บริบทแวดล้อม และวิถีชีวิตของผู้คนทั้งสองฝั่งพรมแดน ประสบการณ์ตรงนี้ช่วยลดอคติจากการมองพื้นที่ผ่านเลนส์ของส่วนกลาง และทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกได้อย่างรอบด้าน

ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียในฐานะ “พื้นที่ปฏิสัมพันธ์” จึงไม่สามารถพึ่งพามุมมองของรัฐเพียงมิติเดียวได้ งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีความมุ่งหมายที่จะเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว โดยมุ่งศึกษาปัจจัยเชิงบวกที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย ผ่านการเปรียบเทียบและสังเคราะห์มุมมองของทั้ง “ภาครัฐ” และ “ภาคประชาสังคม” ในพื้นที่ชายแดน ข้อค้นพบที่ได้ไม่เพียงแต่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางรัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ก้าวข้ามกรอบคิดแบบเดิม แต่ยังสามารถนำไปเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการสร้างกลไกความร่วมมือข้ามแดนที่ยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและระบุปัจจัยเชิงบวกที่ส่งผลดีต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-มาเลเซีย

2. เพื่อเปรียบเทียบมุมมองระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย-มาเลเซีย

กรอบคิดและขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา งานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษา “ปัจจัยเชิงบวก” ที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย โดยกำหนดกรอบตัวแปรการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ด้านหลัก ได้แก่: ด้านการเมืองและความมั่นคง: ศึกษานโยบายความร่วมมือชายแดน และบทบาทของสำนักงานประสานงานชายแดน (TMBCO) ด้านเศรษฐกิจ: ศึกษาการค้าชายแดน แรงงานข้ามแดน (เช่น เศรษฐกิจร้านต้มยำ) และการท่องเที่ยว ด้านสังคมและวัฒนธรรม: ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ร่วมทางศาสนาและภาษา เครือข่ายเครือญาติข้ามพรมแดน และการศึกษา นอกจากนี้ ยังมีมิติของการวิเคราะห์เปรียบเทียบตัวแปรด้านทัศนคติที่มีต่อพื้นที่ระหว่างมุมมองภาครัฐที่มุ่งเน้นเรื่อง "เส้นเขตแดน" (Boundary) เพื่อความมั่นคง และมุมมองภาคประชาสังคมที่มองเป็น "พื้นที่พรมแดน" (Frontier) ที่มีความลื่นไหลทางสังคม

2. ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการประสานงานชายแดน นักวิชาการด้านชายแดนศึกษาและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมถึงประชาชน ผู้นำชุมชน และนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย สำหรับการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายแดน จำนวนรวม 7 ท่าน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ

กลุ่มที่ 1 มุมมองภาครัฐและวิชาการ: ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-มาเลเซีย (TMBCO) ระดับปฏิบัติการหรือบริหาร 1 ท่าน และนักวิชาการหรืออาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ 2 ท่าน

กลุ่มที่ 2 มุมมองภาคประชาสังคม: ประกอบด้วยประชาชนที่ทำงานหรืออาศัยในพื้นที่ชายแดน (เช่น อำเภอสุไหงโก-ลก) จำนวน 2 ท่าน และนักศึกษามหาวิทยาลัยที่มีภูมิลำเนาเดิมในพื้นที่ชายแดนใต้ เพื่อสะท้อนมุมมองของคนรุ่นใหม่ อีก 2 ท่าน

3. ขอบเขตระยะเวลา งานวิจัยนี้ดำเนินการศึกษาและลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามและดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2568 จนถึง เดือนมีนาคม 2569

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

พรมแดน รัฐชาติ และอำนาจรัฐ: การศึกษาปัจจัยเชิงบวกต่อความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียในพื้นที่ชายแดน จำเป็นต้องรื้อถอนมุมมองที่มองพรมแดนเป็นเพียงเส้นแบ่งเขตแดนทางกายภาพ (Boundary) และหันมาทำความเข้าใจพรมแดนในฐานะกระบวนการทางประวัติศาสตร์ การเมือง และการปฏิบัติทางสังคม (Paasi, 2011) ในยุคก่อนการเข้ามาของลัทธิอาณานิคม รัฐจารีตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีโครงสร้างความสัมพันธ์แบบ "มัณฑลา" (Mandala) ที่อำนาจศูนย์กลางจะค่อยๆ เจือจางลงตามระยะทาง อาณาบริเวณชายแดนจึงมีสถานะเป็น "แนวพรมแดน" (Frontier) ที่มีความยืดหยุ่นและมีสภาวะ "อธิปไตยซ้อนทับ" (อรอนงค์ ทิพย์พิมล พิมล และธนศักดิ์ สายจำปา, (2554) อย่างไรก็ตาม การสถาปนารัฐชาติสมัยใหม่ได้เปลี่ยนผ่านพื้นที่เหล่านี้ไปสู่การลากเส้นเขตแดนที่ชัดเจนตายตัวตามทัศนะของกฎหมายตะวันตก

กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด "ภูมิกายา" (Geo-body) ของ ธงชัย วินิจจะกูล (2556) ที่ชี้ให้เห็นว่าการทำแผนที่และการขีดเส้นเขตแดนคือการสร้าง "ร่างกายของรัฐ" เพื่อสถาปนาอำนาจเหนือพื้นที่และผู้คนอย่างเด็ดขาด สยามได้ใช้กลไกนี้ในฐานะ “นักล่าอาณานิคมภายใน” เพื่อรวบอำนาจดินแดนชายขอบเข้าสู่ศูนย์กลาง นอกจากนี้ ในมิติทางสังคมวิทยา จักรกริช สังขมณี (2561) ได้เสนอแนวคิด "เขต-ขันธ์วิทยา" (Limology) ซึ่งอธิบายว่าการจัดการพื้นที่ (Spatialization) ดำเนินไปควบคู่กับการจัดการสังคม (Societalization) เสมอ เส้นเขตแดนจึงทำหน้าที่เป็นเครื่องมือแบ่งแยก "ความเป็นเรา" ออกจาก "ความเป็นอื่น" ส่งผลให้ชุมชนบริเวณคาบสมุทรมลายูที่มีรากฐานทางชาติพันธุ์ ศาสนา และเครือญาติเดียวกันต้องถูกตัดขาดและแบ่งแยกด้วยเส้นสมมติทางกฎหมาย

อย่างไรก็ดี แม้รัฐจะพยายามทำให้เส้นเขตแดนมีความศักดิ์สิทธิ์และตายตัว แต่วรรณกรรมด้านชายแดนศึกษาชี้ว่า พรมแดนไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมบูรณ์หากปราศจากการปฏิบัติและการต่อรองของผู้คนในพื้นที่ (Newman, 2006) พื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซียจึงมีลักษณะของการดำรงอยู่ร่วมกันของพรมแดนสองมิติ (Coexistent borderlands) กล่าวคือ ในด้านหนึ่งทำหน้าที่เป็น “เส้นเขตแดน” (Boundary) ที่รัฐใช้กลไกสถาบันเข้าควบคุมเพื่อรักษาความมั่นคง แต่ในอีกด้านหนึ่ง วิถีชีวิตประจำวันของผู้คนกลับทำให้พื้นที่นี้ยังคงเป็น "แนวพรมแดน" (Frontier) ที่เปิดโอกาสให้เกิดการลื่นไหล (Flows) ของเครือญาติ ทุนและวัฒนธรรมข้ามแดน (Horstmann & Wadley, 2006; จักรกริช สังขมณี, 2561)

ดังนั้น การศึกษาความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียจึงต้องมองทะลุกรอบวาทกรรมที่มีรัฐเป็นศูนย์กลาง ความยืดหยุ่นและปฏิสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการในระดับพื้นที่ได้ทำหน้าที่เป็น "กันชนทางสังคม" ที่ช่วยลดแรงเสียดทานจากนโยบายระดับบน การทำความเข้าใจพลวัตที่ผสานกันระหว่างโครงสร้างการควบคุมของรัฐชาติและการต่อรองของประชาชนนี้ จึงเป็นกุญแจสำคัญในการอธิบายว่า พื้นที่ชายแดนไม่ได้เป็นเพียง "กำแพง" ที่กีดกั้นความเป็นอื่น แต่สามารถทำหน้าที่เป็น "ประตู" ที่เปิดรับความร่วมมือ ก่อให้เกิดปัจจัยเชิงบวก และสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่างสองประเทศได้อย่างไร (อรอนงค์ ทิพย์พิมล และธนศักดิ์ สายจำปา, 2554)

ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับพื้นที่ชายแดน: ในช่วงสงครามเย็น พรมแดนถูกครอบงำด้วยตรรกะของ "สัจนิยม" (Realism) ซึ่งนิยามพรมแดนว่าเป็นเส้นแบ่งอำนาจอธิปไตยและพื้นที่เปราะบางที่รัฐต้องปกป้องเพื่อความอยู่รอด พื้นที่ชายแดนจึงตกอยู่ในตรรกะของภัยคุกคามและการใช้กำลังทหาร โดยทำหน้าที่เป็น “แนวกันชน” (buffer zone) ที่รัฐต้องควบคุมอย่างเข้มงวด กรอบคิดนี้มีพลังในการอธิบายความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียในช่วงสงครามเย็นที่ทั้งสองรัฐร่วมมือกันปราบปรามภัยคุกคามจากพรรคคอมมิวนิสต์มาลายา (CPM) ทว่าเมื่อภัยคุกคามทางทหารสิ้นสุดลง ตรรกะแบบสัจนิยมกลับมีข้อจำกัด ในการอธิบายว่า เหตุใดความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างสองประเทศจึงยังคงดำรงอยู่และพัฒนาไปสู่ความร่วมมือด้านอื่นได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้เกิดจุดเปลี่ยนสู่กรอบคิดแบบ "เสรีนิยม" (Liberalism) (Keohane and Nye, 1977; Keohane, 19984) ในยุคหลังสงครามเย็น ซึ่งเข้ามาพลิกมุมมองต่อพื้นที่ชายแดนใหม่ กรอบคิดนี้มองว่าพรมแดนไม่ได้เป็นเพียงเส้นกีดกั้นที่ต้องระแวดระวัง แต่เป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างรัฐได้ ความสัมพันธ์ในพื้นที่ชายแดนจึงเปลี่ยนผ่านจากการทหารไปสู่ความร่วมมือผ่านการค้า การลงทุน และการพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจ โดยมีกลไกและสถาบันระหว่างประเทศเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญในการอำนวยความสะดวก

นอกจากมิติทางความมั่นคงและเศรษฐกิจแล้ว แนวคิด “สรรสร้างนิยม” (Constructivism) (Wendt,1999) ยังได้เข้ามาอธิบายและเติมเต็มพลวัตในมิติทางสังคมอย่างลึกซึ้ง โดยมองพรมแดนเป็นพื้นที่แห่งการประกอบสร้างความหมายและอัตลักษณ์ร่วม กรอบคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า “ความเป็นเพื่อนบ้าน” ที่แน่นแฟ้นนั้น ไม่ได้เกิดจากโครงสร้างของรัฐเพียงอย่างเดียว แต่ถูกผลิตซ้ำและหล่อหลอมอย่างต่อเนื่องผ่านวิถีวัฒนธรรม การค้าขาย ภาษา ศาสนา และเครือข่ายเครือญาติข้ามพรมแดน ซึ่งช่วยเปลี่ยนเส้นเขตแดนที่แข็งกระด้างให้กลายเป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีชีวิตและยืดหยุ่น

สันติภาพเชิงบวกและชุมชนความมั่นคง: Galtung (1969) แยกสันติภาพเชิงลบ ซึ่งหมายถึงการไม่มีความรุนแรงโดยตรง ออกจากสันติภาพเชิงบวก ซึ่งหมายถึงการบูรณาการและความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันของสังคมแนวคิดนี้ช่วยให้มองความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซียว่าเป็นมากกว่าการไม่มีสงครามส่วนวรรณกรรมเรื่องชุมชนความมั่นคง (security community) อธิบายว่ารัฐและสังคมสามารถสร้างความคาดหวังร่วมกันว่าจะแก้ปัญหาระหว่างกันโดยไม่ใช้กำลัง (Deutsch et al., 1957; Adler & Barnett, 1998) Un Acharya (2001) ใช้แนวคิดนี้อธิบายภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวตั้งต้นที่ระดับรัฐการนำมาอธิบายระดับฐานรากในบทความนี้จึงเป็นการใช้เชิงเปรียบเทียบ

อัตลักษณ์ เครือญาติ และทุนทางสังคมข้ามพรมแดน: ในเชิงชาติพันธุ์ Barth (1969) ชี้ว่ากลุ่มชาติพันธ์ถูกกำหนดด้วยขอบเขตทางสังคมที่สมาชิกร่วมกันรักษามากกว่าเส้นแบ่งทางกายภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ Boundary และ Frontier ของบทความเครือข่ายเครือญาติและเครือข่ายชุมชนวิเคราะห์ได้ผ่านแนวคิดทุนทางสังคม (Bourdie, 1986; Putnam, 1993) ทฤษฎีเครือข่ายผู้ช้ายถิ่นที่อธิบายว่าเครือข่ายสังคมช่วยลดต้นทุน

และความเสี่ยงของการย้ายถิ่น(Massey net al., 1993) และแนวคิด transnationalism ที่มองว่าผู้คนรักษาความสัมพันธ์และการปฏิบัติข้ามพรมแดนรัฐอย่างต่อเนื่อง (Vertovec, 2009) ส่วนผลของอัตลักษณ์ร่วมต่ออคติระหว่างกลุ่มพิจารณาได้ผ่านสมมติฐานการสัมผัส (contact hypothesis) ที่ระบุว่าการติดต่อระหว่างกลุ่มภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสมช่วยลดอคติ (Allport, 1954) สำหรับอัตลักษณ์ “มลายู-อิสลาม” ในบริบทมาเลเซียความเป็นมลายูผูกโยงกับอิสลามทั้งในทางสังคมและกฎหมาย (Reid, 2001; Shamsul, 2001) ขณะที่ใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ชุมชนมุสลิมมลายูมีเครือข่ายการศึกษาศาสนาแบบปอเนาะและมรดกทางวิชาการของผู้รู้ปาตานีที่เชื่อมโยงกับโลกมลายู (Bradley, 2016; Liow, 2009) ชุมชนมุสลิมทั้งสองฝั่งพรมแดนส่วนใหญ่นับถือนิกายซุนนีตามสำนักคิดชาฟีอีและมีแนวคิดอุคูวะห์อิสลามียะห์ (ukhuwah Islamiyyah) หรือภราดรภาพอิสลามเป็นฐานของความสัมพันธ์แบบ"พี่น้อง"

กลไกของสำนักงานประสานงานชายแดนไทย-มาเลเซีย (TMBCO): ถือเป็น “นวัตกรรมเชิงสถาบัน” ด้านความมั่นคงที่สำคัญ โดยทำหน้าที่รักษาสมดุลระหว่างการปกป้องอำนาจอธิปไตยของรัฐกับการเปิดรับพลวัตทางเศรษฐกิจและสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ ในฐานะกองเลขานุการของคณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาค (RBC) ซึ่งทำงานควบคู่กับคณะกรรมการชายแดนทั่วไป (General Border Committee: GBC) ในระดับทวิภาค (สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-มาเลเซีย ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพภาคที่ 4, 2569; ทรงพล ธรรมชีวทัศน์, 2563) สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-มาเลเซีย ไม่ได้เป็นเพียงผู้ขับเคลื่อนงานด้านธุรการ แต่เป็น 'ข้อต่อทางยุทธศาสตร์' ที่แปลงนโยบายระดับชาติสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่ กลไกนี้มีความโดดเด่นด้านการใช้ การทูตเชิงทหารและพลเรือน (Defense and Civil Diplomacy) เป็นเครื่องมือในการสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจ ลดความหวาดระแวง และเปิดพื้นที่ปลอดภัยให้ทั้งตัวแสดงที่เป็นรัฐและภาคประชาสังคม สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่ชายแดนแบบ Win-Win Situation

วิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เลือกใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การดำเนินงานวิจัยถูกแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การเตรียมการ: ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลเอกสาร งานวิจัย ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (เช่น แนวคิด Boundary และ Frontier) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดและร่างแบบสัมภาษณ์ จากนั้นนำไปให้เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) พร้อมทั้งจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เพื่อขอลงพื้นที่

ระยะที่ 2 การลงพื้นที่เก็บข้อมูล: ลงพื้นที่สัมภาษณ์ ณ จุดผ่านแดนและอำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา และในมหาวิทยาสงชลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นพื้นที่เก็บข้อมูลกลุ่มเป้าหมายช่วงเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์ 2569 โดยเริ่มจากการแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลในแต่ละวัน

ระยะที่ 3 การจัดกระทำข้อมูล: นำไฟล์บันทึกเสียงมาถอดความ (Transcription) เป็นตัวอักษรแบบคำต่อคำ และจัดระเบียบข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามตัวแปรเพื่อเตรียมเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น เครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ที่มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ แบบสัมภาษณ์ถูกแบ่งออกเป็น 3 หมวดหลัก คือ 1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น บทบาทหน้าที่, ภูมิลำเนา, ระยะเวลาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชายแดน 2. คำถามหลักตามกรอบแนวคิดการวิจัย แบ่งเป็น 2 ชุดคำถาม ชุดที่ 1 สำหรับภาครัฐและนักวิชาการ เน้นประเด็นโครงสร้างนโยบาย บทบาทของ TMBCO ความร่วมมือด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ ชุดที่ 2 สำหรับภาคประชาสังคม เน้นประเด็นวิถีชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์เครือญาติ การค้าขายรายย่อย และปัจจัยที่ทำให้รู้สึกดีต่อประเทศเพื่อนบ้าน และ 3. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมความสัมพันธ์ในอนาคต

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ประกอบด้วยกระบวนการย่อยดังต่อไปนี้ การเตรียมและตรวจสอบข้อมูล: นำข้อมูลจากการบันทึกเสียงและเอกสารมาตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธีแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อเทียบเคียงความสอดคล้องของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Coding) ที่ได้ออกเป็นมิติการเมืองและอธิปไตย มิติเศรษฐกิจ และมิติสังคมวัฒนธรรม จากนั้นนำมาทำการวิเคราะห์และตีความผลผ่านกรอบทฤษฎี โดยตีความมุมมองของภาครัฐผ่านแนวคิด “เส้นเขตแดน” (Boundary) ที่เน้นกรอบกฎหมายและความมั่นคง และตีความมุมมองของภาคประชาสังคมผ่านแนวคิด “พื้นที่พรมแดน” (Frontier) ที่สะท้อนความยืดหยุ่นทางวิถีชีวิต และในส่วนสุดท้ายคือการนำผลลัพธ์ของทั้งสองภาคส่วนมาเปรียบเทียบเพื่อหาจุดร่วมและจุดต่าง เพื่อให้สามารถตอบคำถามวิจัยว่าปัจจัยใดเป็นปัจจัยเชิงบวกที่แท้จริง และนำไปสู่การสรุปผลเพื่อจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยข้อที่ 1 ที่มุ่งศึกษาปัจจัยเชิงบวกนั้น ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่ปลอดภัย มั่นคง และยั่งยืนในพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซีย ไม่ได้เกิดขึ้นจากความบังเอิญ แต่เกิดจากการสอดประสานกันอย่างลงตัวของปัจจัยใน 3 มิติหลัก ได้แก่ มิติด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม

ในมิติด้านการเมืองและความมั่นคง ปัจจัยเชิงบวกที่สำคัญที่สุดคือการมี “สถาบัน” ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการบริหารจัดการความสัมพันธ์ ซึ่งก็คือ สำนักงานประสานชายแดนไทย-มาเลเซีย (TMBCO) การทำงานของกลไกนี้มีรากฐานมาจาก “ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือชายแดน ปี 2543” ซึ่งทำหน้าที่เสมือนธรรมนูญชายแดนที่กำหนดกรอบการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ดังที่ พันเอก (พิเศษ) โอการ ปุณยศรัณย์ หัวหน้าสำนักงานประสานงานชายแดนไทย-มาเลเซีย (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์] วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2569) ได้ให้ข้อมูลว่า “เรามีธรรมนูญ หรือความตกลงว่าด้วยความร่วมมือชายแดน

ฉบับลงวันที่ 18 พฤษภาคม ปี 43 หรือปี 2000 อันนี้ถือว่าเป็นกลไกสำคัญในระดับทวิภาคี... มี 6 คณะทำงาน เป็นตัวขับเคลื่อนในการที่จะดำเนินงานตามงานมอบให้เดินไปข้างหน้าครับ”

การมีกลไกที่ชัดเจนร่วมกับการมีช่องทางการสื่อสารด่วน (Hotline) ระหว่างเจ้าหน้าที่ระดับสูง ทำให้เมื่อเกิดปัญหากระทบกระทั่งในพื้นที่ ทั้งสองฝ่ายสามารถพูดคุยและยุติปัญหาได้ทันทีโดยไม่ต้องยกระดับไปสู่ความขัดแย้งระดับชาติ รวมถึงเสถียรภาพทางการเมืองภายในของรัฐบาลมาเลเซียก็เป็นปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้การเจรจาบังคับใช้ข้อตกลงต่างๆ มีความน่าเชื่อถือและต่อเนื่อง

มิติด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยนี้ทำหน้าที่ยึดโยงทั้งสองประเทศไว้ด้วยกันผ่านความพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependence) โดยมี “เศรษฐกิจร้านต้มยำ” และแรงงานข้ามแดนเป็นกลไกระดับรากหญ้าที่ทรงพลังที่สุด แรงงานไทยที่มีทักษะด้านอาหารเปรียบเสมือนฟันเฟืองที่ขับเคลื่อนภาคบริการของมาเลเซีย จนเจ้าหน้าที่มาเลเซียมักเลือกใช้แนวทางการผ่อนปรนกฎระเบียบด้วยความเห็นใจและผลประโยชน์ร่วมเนื่องจากคนไทยเข้าไปทำงานโดยไม่ได้สร้างปัญหาอาชญากรรม

ภาพสะท้อนของการพึ่งพาอาศัยกันนี้ ถูกยืนยันผ่านมุมมองของ นายนครวัฒ เต๊ะโซะ (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์] วันที่ 7 มกราคม 2569) "ในมุมมองแรงงาน โดยเฉพาะร้านต้มยำในมาเลเซีย เจ้าหน้าที่มาเลเซียค่อนข้างผ่อนปรนด้วยความเห็นใจและผลประโยชน์ร่วม เพราะคนไทยเข้าไปไม่ได้สร้างความเดือดร้อน ในทางกลับกัน แรงงานไทยช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจมาเลเซียเพราะพูดภาษามลายูได้โดยไม่ต้องปรับพื้นฐาน และคนไทยก็นำเงินริงกิตกลับมาใช้จ่ายในไทย ซึ่งค่าเงินสูงกว่า"

ในขณะเดียวกัน แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจข้ามแดนนี้เติบโตอย่างต่อเนื่องคือ “ส่วนต่างของค่าเงิน" ซึ่งถือเป็นโอกาสทางเศรษฐกิจที่สำคัญของคนในพื้นที่ที่ต้องการความมั่นคงทางรายได้ ดังที่ นายนิซอฟรอน ดาแม (พนักงานบริษัทเอกชน) ได้วิเคราะห์ถึงมิติความอยู่รอดและโอกาสส่วนบุคคลไว้ว่า: "การข้ามไปทำงานในมาเลเซียคือโอกาสทองของคนไทย เพราะแม้ค่าเงินริงกิตอาจผันผวน แต่เมื่อแปลงเป็นเงินไทยแล้ว รายได้ยังคงสูงกว่าการทำงานในประเทศ...”

นอกจากนี้ พลวัตทางเศรษฐกิจไม่ได้ไหลไปในทิศทางเดียว (การส่งออกแรงงาน) แต่ยังเป็นการดึงดูดเม็ดเงินจากฝั่งมาเลเซียกลับเข้ามายังประเทศไทยผ่านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการด้วย โดย นายอิบราเหม เดนหะ (การสื่อสารส่วนบุคคล [การสัมภาษณ์] วันที่ 23 มกราคม 2569) ได้วิเคราะห์ถึงศักยภาพของวัฒนธรรมอาหารในฐานะสินค้าทางเศรษฐกิจที่ดึงดูดผู้คนว่า: “ธุรกิจร้านอาหารไทยถือเป็น Soft Power อันดับหนึ่งที่ดึงดูดชาวมาเลเซีย... คนมาเลเซียนิยมข้ามมาฝั่งไทยเพื่อรับประทานอาหารและซื้อสินค้าเนื่องจากค่าเงินที่แตกต่างกัน ทำให้รู้สึกคุ้มค่า...” นอกเหนือจากภาคประชาชนแล้ว ภาครัฐยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เช่น การจัดตั้งสถานีรถไฟปาดังเบซาร์ให้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการร่วมกัน (Joint Station) เพื่อลดขั้นตอนการขนส่งสินค้า และรัฐยังมีการบริหารจัดการแบบยืดหยุ่นที่ยอมรับให้มี “พื้นที่ผ่อนปรน” สำหรับผู้ค้ารายย่อยตามแนวตะเข็บชายแดน เพื่อหล่อเลี้ยงเศรษฐกิจฐานรากและลดความตึงเครียดในพื้นที่

สุดท้ายในมิติด้านสังคมวัฒนธรรม ปัจจัยนี้เปรียบเสมือนรากฐานสำคัญของความสัมพันธ์โดยอัตลักษณ์ “มลายู-อิสลาม” (Malay-Islamic Identity) ทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมวิทยาที่แข็งแกร่งในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม (Diversity) ความเป็นมลายูและหลักการศาสนาอิสลามได้หลอมรวมกันทำหน้าที่เสมือน "ใบเบิกทางทางสังคม" (Social Passport) ที่ช่วยลดช่องว่างและอคติทางเชื้อชาติ (Racism) ดังที่ ธีรเทพ จิตหลัง (สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2569) และ อิบราเหม เดนหะ (สัมภาษณ์, 23 มกราคม 2569) ได้ให้ข้อมูลสอดคล้องกันว่า ศาสนาคือเครื่องมือทลายกำแพงความรู้สึก ทำให้คนไทยได้รับการปฏิบัติที่เสมือนครอบครัวมากกว่าชาวต่างชาติทั่วไป เมื่อบุคคลที่สามารถสื่อสารภาษามลายูและมีวิถีชีวิตสอดคล้องกับหลักศาสนาเดินทางข้ามพรมแดน พวกเขาจะได้รับการยอมรับให้เป็น "คนในกลุ่มเดียวกัน" (In-group) อย่างรวดเร็ว ตามที่ นิซอฟรอน ดาแม (สัมภาษณ์, 28 มกราคม 2569) ได้สะท้อนว่าความเหมือนทางภาษาและศาสนาทำให้คนไทยก้าวข้ามสถานะคนต่างชาติได้อย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ การศึกษาวิจัยพบว่า "ทฤษฎีเครือข่ายเครือญาติ" (Kinship Network Theory) และทฤษฎีรากเหง้าทางวัฒนธรรม สามารถนำมาใช้อธิบายปฏิสัมพันธ์ข้ามแดนที่ปราศจากความขัดแย้งทางสังคมได้อย่างชัดเจน ผู้คนสองฝั่งพรมแดนมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดที่ชอนไชเกี่ยวประสานกัน ซึ่ง ธีรเทพ จิตหลัง (สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2569) ได้อธิบายภาพนี้ผ่านแนวคิด "ชุมชนจินตกรรม" (Imagined Communities) ของ Anderson (1983) ว่าผู้คนได้ก้าวข้ามเส้นเขตแดนทางกฎหมายของรัฐชาติด้วยสำนึกร่วม เครือข่ายเหล่านี้ยังทำหน้าที่เป็นระบบความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) ในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น การระดมทุนช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยพิบัติตามที่ ไฟซอล ดาโอ๊ะ (สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2569) ได้กล่าวถึง

ตลอดจนตัวอย่างการเมืองเชิงบวกและโมเดลที่ประสบความสำเร็จจากการผสานความกลมกลืนทางศาสนาเพื่อการพัฒนาสังคม คือความร่วมมือในการออกแบบและพัฒนาระบบการจัดการ “ซะกาต” (Zakat) ระหว่างสำนักจุฬาราชมนตรีของไทยและองค์กรการจัดการซะกาตแห่งรัฐเกดะฮ์ (Lembaga Zakat Negeri Kedah: LZNK) ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงจาก ธีรเทพ จิตหลัง (สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2569) ที่แสดงให้เห็นถึงการใช้องค์ความรู้เชิงศาสนาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างประเทศอย่างเป็นรูปธรรม

นอกเหนือจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ขอใช้ข้อมูลจากตัวแทนเพจ Voice of Padang besar จากการลงพื้นที่ภาคสนาม ณ เมืองปาดังเบซาร์ ได้ตอกย้ำให้เห็นถึงพลวัตทางประวัติศาสตร์สังคมที่สะท้อนการก่อร่างสร้างตัวของ “พื้นที่พรมแดน” อย่างชัดเจน ในอดีตปาดังเบซาร์เป็นเพียงเส้นทางการค้าและจุดแวะพัก แต่เกิดการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของผู้คนหลายระลอกและหลากหลายวัฒนธรรม เริ่มตั้งแต่กลุ่มกุลีจีนที่เข้ามาทำทางรถไฟ ตามด้วยกลุ่มคนพุทธจากภาคกลางและแถบทะเลสาบที่เข้ามาจับจองพื้นที่ทำธุรกิจ และกลุ่มคนมุสลิมจากปัตตานีที่เข้ามาแสวงหาโอกาสทางการค้า โดยสิ่งแรกที่กลุ่มมุสลิมกระทำ คือ การปักหลักความเชื่อผ่านการสร้าง “มัสยิดมุซาฟีรีน” ซึ่งเป็นมัสยิดแห่งแรกในปาดังเบซาร์เมื่อปี

พ.ศ. 2516 การลงหลักปักฐานนี้เองที่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมและศาสนาให้กลายเป็น "รากแก้ว" ของพื้นที่ในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตาม รัฐชาติได้พยายามแทรกแซงพื้นที่ทางสังคมนี้ผ่านการสร้าง “เส้นเขตแดน” (Boundary) ทางกายภาพ โดยในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เคยมี "พื้นที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน" (No Man's Land) ซึ่งชาวบ้านสองฝั่งสามารถอยู่อาศัยร่วมกันได้อย่างลื่นไหล แต่พลวัตนี้ถูกตัดขาดเมื่อมีการสร้างรั้วขาวแดงในปี พ.ศ. 2531 ปัจจุบัน ความพยายามในการควบคุมพื้นที่ของรัฐปรากฏชัดเจนผ่านแนวกำแพงชายแดน โดยทางการมาเลเซียเป็นผู้สร้างกำแพงกั้นเกือบตลอดแนว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของมาเลเซียที่อาจมองพื้นที่ฝั่งไทยในแง่ของปัญหาความมั่นคงและมองว่าด้อยกว่า ในขณะที่ฝั่งไทยมีเพียงแนวรั้วเท่านั้น (ข้อมูลจากกิจกรรมเรียนรู้ชายแดนไทย-มาเลเซีย ณ เมืองปาดังเบซาร์ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา วันที่ 30-31 สิงหาคม 2568 เป็นส่วนหนึ่งในรายวิชา 196-338 Analysis foreign policy under theoretical approach and case study.)

ผลการวิจัยข้อที่ 2 การเปรียบเทียบมุมมองระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม ผู้วิจัยได้นำเสนอการเปรียบเทียบมุมมองที่มีต่อความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย ซึ่งพบว่าแม้ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมจะมีเป้าหมายร่วมกันในการรักษาสันติสุข แต่ด้วยจุดยืน บทบาทหน้าที่ และบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกัน ทำให้ทั้งสองฝ่ายให้คุณค่าและประกอบสร้างความหมายต่อพื้นที่ชายแดนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ความแตกต่างที่ชัดเจนที่สุดประการแรกคือ"การนิยามพื้นที่และสถานภาพของบุคคล" ซึ่ง ไฟซอล ดาโอ๊ะ (สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2569) ได้อธิบายว่า ฝ่ายภาครัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ภายใต้กรอบของกฎหมายและผลประโยชน์แห่งชาติ มักมองพื้นที่ชายแดน (เช่น ด่านสะเดา-บูกิตกายูฮิตัม) ในมิติความมั่นคงว่าเป็น “เส้นเขตแดน” (Boundary) ที่มีการควบคุมและเส้นแบ่งประเทศชัดเจน รวมถึงมองสถานภาพของผู้คนผ่านกรอบของ "สัญชาติ" อย่างแบ่งแยก ในทางตรงกันข้าม ภาคประชาสังคมที่ดำรงชีวิตในพื้นที่กลับมองข้ามเส้นแบ่งทางอธิปไตย โดยนิยามพื้นที่เก่าแก่ (เช่น สุไหงโก-ลก-รันตูปันยัง) ว่าเป็น "พื้นที่พรมแดน" (Frontier) ที่มีความลื่นไหลทางสังคมและมีชุมชนร่วมกันมาแต่เดิม พร้อมทั้งประเมินสถานภาพของเพื่อนบ้านข้ามแดนผ่านกรอบของชาติพันธุ์และศาสนาในฐานะ “พี่น้อง” มากกว่าการยึดถือสถานะพลเมืองตามกฎหมายรัฐชาติ ดังที่ ธีรเทพ จิตหลัง (สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2569) ได้เปรียบเทียบไว้อย่างลึกซึ้งว่า “ความสัมพันธ์ชายแดนไทย-มาเลเซีย... เปรียบเสมือน รากไม้ใต้ดิน ที่แม้บนพื้นดินจะมีการสร้างกำแพง (เส้นเขตแดนรัฐชาติ) กั้นแบ่งพื้นที่อย่างชัดเจน แต่รากไม้ยังคงชอนไชเกี่ยวประสานกันอยู่ด้านล่างอย่างแยกไม่ออก” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าวิถีชีวิตของผู้คนไม่ได้ถูกตัดขาดด้วยเส้นสมมติของรัฐ

ประการที่สองคือ "มุมมองต่อระบบเศรษฐกิจชายแดน" แม้ทั้งสองฝ่ายจะเห็นพ้องว่าเศรษฐกิจคือกลไกหลักที่ขับเคลื่อนความมั่งคั่ง แต่มีชุดความคิดในการบริหารจัดการที่ต่างกัน ภาครัฐมองเศรษฐกิจ

.

ในภาพรวมระดับมหภาค มุ่งเน้นการสร้างกลไก โครงสร้างพื้นฐาน และมีวิสัยทัศน์ที่มุ่งผลักดันให้ชายแดนมีการบริหารจัดการในลักษณะเดียวกับ ความตกลงเชงเก้น (Schengen Agreement) ของสหภาพยุโรป เพื่อให้เกิดการเดินทางและทำธุรกรรมแบบไร้รอยต่อ (Borderless) ดังที่ พ.อ. (พิเศษ) โอการ ปุณยศรัณย์ (สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2569) หัวหน้าสำนักงานประสานงานชายแดนไทย-มาเลเซีย ได้เสนอแนวคิดการนำโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่พัฒนาจนสำเร็จมาเป็นโมเดลต้นแบบในการอ้างอิงว่า "อยากให้เป็นเหมือน Schengen ในยุโรป... คือมันเหมือน Borderless เลย คืออยากให้ทั้งสองฝ่ายเนี่ยไปมาหาสู่กันแทบเรียกได้ว่าไม่ต้องใช้พาสปอร์ตด้วยซ้ำครับ" ซึ่งแนวคิดนี้ถือเป็นปัจจัยเชิงบวกในการสร้างความร่วมมือข้ามแดนในมิติของรัฐที่ชัดเจนมากขึ้น

ในขณะที่ภาคประชาสังคมมองเศรษฐกิจในมิติของ "ความอยู่รอด" และโอกาสส่วนบุคคล โดยมีข้อเสนอให้รัฐปรับข้อกติกาให้มีความยืดหยุ่นในทางปฏิบัติมากขึ้น สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของ นิวาริษ สีเดะ (สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2569) ในฐานะตัวแทนนักศึกษาและเยาวชน ที่ให้ความเห็นว่า "อยากให้พัฒนาการค้าชายแดนให้เปิดกว้างขึ้น เช่น การเปิดด่าน 24 ชั่วโมงเหมือนชายแดนมาเลเซีย-สิงคโปร์ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและไม่ให้การค้าหยุดชะงัก"

ประการที่สาม "ช่องว่างการรับรู้และข้อวิจารณ์เชิงโครงสร้าง" นอกจากความแตกต่างเชิงโครงสร้างแล้ว งานวิจัยยังค้นพบประเด็นปัญหาที่ซ่อนอยู่ นั่นคือ “ช่องว่างการรับรู้ต่อกลไกของรัฐ” (Gap of Ignorance) ภาคประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่รับรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานรัฐอย่าง TMBCO ทำให้ภาพลักษณ์ของฝ่ายความมั่นคงในสายตาประชาชนถูกจำกัดอยู่เพียงมิติของการใช้อำนาจปราบปรามมากกว่าจะเป็นผู้พัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่ง พนักงานบริษัทเอกชนรายหนึ่ง ได้สะท้อนความรู้สึกนี้ไว้อย่างชัดเจนว่า: “ไม่เคยได้ยินชื่อหน่วยงานประสานงานชายแดน (TMBCO) มาก่อน... และสะท้อนว่าการทำงานของฝ่ายความมั่นคงมักปรากฏในรูปแบบการปราบปรามหรือจับกุมผู้ร้ายข้ามแดนมากกว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิต...” โดยมองว่ารัฐมักปรากฏตัวในรูปแบบการจับกุมมากกว่าการช่วยเหลือ ตลอดจนข้อวิจารณ์เรื่องการใช้อัตลักษณ์ร่วม ที่ภาครัฐมักมองอัตลักษณ์มลายู-อิสลามเป็นเพียง "Soft Power" สำหรับงานความมั่นคง แต่ยังไม่สามารถนำทุนทางวัฒนธรรมนี้มาต่อยอดสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจระดับมหภาคได้อย่างเต็มศักยภาพเท่าที่ควร ดังที่นักวิชาการในพื้นที่รายหนึ่ง ได้ตั้งข้อสังเกตและวิพากษ์ถึงช่องว่างนี้ว่า: “รัฐยังไม่ได้ใช้ประโยชน์จาก 'ความเหมือนทางอัตลักษณ์' มาเป็นจุดแข็งในการส่งเสริมเศรษฐกิจได้มากพอ การค้าชายแดนปัจจุบันจึงขับเคลื่อนโดยภาคประชาชนในลักษณะ SME”

สรุปแล้วปัจจัยเชิงบวกที่หล่อเลี้ยงความสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย เกิดจากการทำงานคู่ขนานกันระหว่าง “โครงสร้างความมั่นคง” ที่รัฐเป็นผู้สร้าง และ “เนื้อหาความสัมพันธ์” ที่ภาคประชาชนเป็นผู้ถักทอ การทำความเข้าใจความต่างของสองมุมมองนี้อย่างปราศจากอคติ จึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนานโยบายชายแดนที่เคารพอำนาจอธิปไตยของรัฐไปพร้อมๆ กับการโอบรับวิถีชีวิตข้ามพรมแดนของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

1. อภิปรายผล

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้เลือกประเด็นสำคัญมาอภิปรายในเชิงวิชาการ โดยนำข้อมูลและแนวคิดทฤษฎี มาสนับสนุนดังนี้

1.1) พลวัตที่ซ้อนทับกันระหว่าง "เส้นเขตแดน" (Boundary) และ “พื้นที่พรมแดน” (Frontier) ผลการศึกษาค้นพบว่า พื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซียไม่สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดเรื่องเส้นแบ่งรัฐชาติที่ตายตัวเพียงอย่างเดียว แต่มีความสอดคล้องกับแนวคิดพรมแดนศึกษาของ Paasi (1998) ที่ระบุว่าพรมแดนเป็นกระบวนการทางสังคม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สะท้อนว่า แม้รัฐจะพยายามควบคุมพื้นที่ผ่านการบังคับใช้กฎหมาย (Boundary) แต่ในทางปฏิบัติ รัฐมาเลเซียและไทยต่างเลือกใช้ “การประนีประนอม” (Compromise) ให้แรงงานและผู้ค้ารายย่อยสามารถไปมาหาสู่กันได้ การที่รัฐยอมให้วิถีชีวิตแบบ Frontier ดำเนินไปได้ภายใต้กรอบของ Boundary โดยไม่กดทับจนเกินไป คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ระดับฐานรากไม่เกิดแรงเสียดทาน

1.2) การอธิบายความสัมพันธ์ผ่านทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายสนับสนุนทฤษฎีกระแสหลักในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ 2 ประการ คือ 1. แนวคิดเสรีนิยมเชิงสถาบัน (Neoliberal Institutionalism): การดำรงอยู่ของ "ความตกลงว่าด้วยความร่วมมือชายแดน ปี 2543" และกลไกของ TMBCO สอดคล้องกับแนวคิดนี้อย่างชัดเจนสถาบันเหล่านี้ทำหน้าที่ลดต้นทุนการทำธุรกรรม (Transaction Cost) สร้างความโปร่งใส และสร้างความไว้วางใจ ทำให้การแก้ไขปัญหาระดับพื้นที่สามารถจบลงได้ในระดับภูมิภาค (RBC) โดยไม่ต้องยกระดับเป็นข้อพิพาทระดับชาติ และประการที่ 2 คือ แนวคิดสรรสร้างนิยม (Constructivism): ผลการวิจัยเรื่องบทบาทของ "อัตลักษณ์มลายู-อิสลาม" ช่วยเติมเต็มช่องว่างที่ทฤษฎีสัจนิยมมองข้าม การที่ประชาชนทั้งสองฝั่งมองกันเป็น “พี่น้อง” (Saudara) ทำให้ความเป็นชาติพันธุ์มลายูมิใช่ภัยคุกคามทางความมั่นคง แต่เป็น "ทุนทางสังคม" ที่ประกอบสร้างให้เกิด "ชุมชนความมั่นคง" (Security Community) ในระดับฐานราก ซึ่งเป็นตัวประสาน (Binder) ที่แข็งแกร่งที่สุดในพื้นที่

1.3) ช่องว่างการรับรู้และบทบาทของกลไกชายแดน (Perception Gap) ประเด็นสำคัญที่พบจากการวิจัยคือ “ช่องว่างของความไม่รู้” (Gap of Ignorance) ระหว่างรัฐและประชาชน แม้กลไกอย่าง TMBCO จะทำงานด้านความมั่นคงและการทูตเชิงพลเรือนอย่างหนัก แต่ภาคประชาสังคมกลับแทบไม่รับรู้ถึงบทบาทดังกล่าว และยังมองรัฐในมิติของการใช้อำนาจปราบปราม ข้อมูลนี้นำมาสู่อภิปรายว่า กลไกการบริหารจัดการชายแดนในปัจจุบันยังคงมีลักษณะการสื่อสารแบบ “บนลงล่าง” (Top-down) และมีประสิทธิภาพเฉพาะในระดับความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ (Elite Level) แต่ยังล้มเหลวในการดึงภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ดังนั้น หากรัฐต้องการเปลี่ยนความหวาดระแวงให้เป็นความร่วมมือที่ยั่งยืน

รัฐจำเป็นต้องปรับตัว จาก “ผู้ควบคุม” มาเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” และนำต้นทุนทางวัฒนธรรมมาต่อยอดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะ

2.1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อภาครัฐ

เปลี่ยนมุมมองจากความมั่นคงสู่การพัฒนา: ภาครัฐควรลดน้ำหนักการมองชายแดนเป็นพื้นที่ความมั่นคงทางทหาร (Security-centric) มาสู่การเป็นพื้นที่พัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจ โดยตระหนักถึง "ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม" (Sense of Belonging) ของคนในพื้นที่

ส่งเสริมทักษะภาษามลายูมาตรฐาน: รัฐควรส่งเสริมการเรียนรู้ภาษามลายูมาตรฐานให้แก่เยาวชนและประชาชนในพื้นที่อย่างจริงจัง เพื่อยกระดับจากแรงงานระดับล่างสู่การทำงานในองค์กรธุรกิจชั้นนำในมาเลเซีย ซึ่งจะเป็นการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและลดความเหลื่อมล้ำ

อำนวยความสะดวกการค้าชายแดนและการข้ามพรมแดน: ควรพิจารณาขยายเวลาเปิดด่านพรมแดน (เช่น ด่านสะเดา หรือสุไหงโก-ลก) ให้ยาวนานขึ้น หรือตลอด 24 ชั่วโมงในจุดที่มีศักยภาพ เพื่อลดอุปสรรคทางการค้าและกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยประยุกต์ใช้โมเดลความสำเร็จจากต่างประเทศอย่างความตกลงเชงเก้น (Schengen Agreement) มาเป็นฐานคิดในการพัฒนานโยบายร่วมกันระหว่างสองประเทศ เพื่อเชื่อมโยงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศให้เป็นรูปธรรม และสร้างบรรยากาศเชิงบวกในการไปมาหาสู่กันอย่างแท้จริง

2.2) ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการและการวิจัยในอนาคต

การศึกษาเปรียบเทียบเชิงพื้นที่ (Comparative Area Studies): งานวิจัยฉบับนี้เน้นภาพรวมในพื้นที่ชายแดน การวิจัยในอนาคตควรทำการศึกษาเปรียบเทียบพลวัตความสัมพันธ์ในแต่ละจุดผ่านแดนที่มีบริบทแตกต่างกัน อาทิ การเปรียบเทียบระหว่าง “ด่านสะเดา จ.สงขลา” (เน้นการค้าและโลจิสติกส์) กับ “ด่านสุไหงโก-ลก จ.นราธิวาส” (เน้นวิถีชีวิตและวัฒนธรรม) หรือ “ด่านเบตง จ.ยะลา” (เน้นการท่องเที่ยว) เพื่อให้เห็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่มีความจำเพาะในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะนำไปสู่การออกแบบนโยบายที่เหมาะสมกับบริบท

การประสานงานและการเข้าถึงข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ: ควรให้ความสำคัญกับการวางแผนการประสานงานอย่างเป็นระบบ โดยควรดำเนินการติดต่อประสานงานและทำหนังสือชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการตั้งแต่ระยะเริ่มต้นโครงการ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในขั้นตอนการขออนุญาตและการเข้าถึงข้อมูล ซึ่งจะช่วยลดอุปสรรคในการนัดหมายสัมภาษณ์และทำให้ได้รับความร่วมมือในการให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยอย่างราบรื่น

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการวิจัย

งานวิจัยนี้เสนอองค์ความรู้ใหม่ได้ 3 ประการ คือ ประการแรก ความสัมพันธ์เชิงบวกไทย-มาเลเซียเกิดจากการดำรงอยู่ร่วมกันของ “โครงสร้างความมั่นคง” ที่ภาครัฐสร้างกลไกทวิภาคีความตกลงว่าด้วยความร่วมมือชายแดน ปี 2543 และ TMBCO กับ “เนื้อหาความสัมพันธ์” ที่ภาคประชาสังคมถักทอผ่านเศรษฐกิจร้านต้มยำ อัตลักษณ์มลายู อิสลาม และเครือข่ายเครือญาติทั้งสองชุดกลไกนี้ไม่ได้แยกขาดจากกันแต่ทำงานคู่ขนาน โดยรัฐยอมให้วิถีชีวิตแบบพื้นที่พรมแดน (frontier) ดำเนินไปได้ภายใต้กรอบของเส้นเขตแดน (boundary) โดยไม่กดทับจนเกินไปซึ่งเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ระดับรากไม่เกิดแรงเสียดทาน

ประการที่สอง งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็น “ช่องว่างของการรับรู้” ระหว่างกลไกรัฐกับภาคประชาสังคมซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการต่อยอดปัจจัยเชิงบวกที่มีอยู่แล้ว ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นระบบ กล่าวคือแม้ว่า TMBCO จะทำงานด้านการทูตเชิงทหารและพลเรือนมาอย่างต่อเนื่อง แต่ภาพลักษณ์ของรัฐในสายตาประชาชนยังจำกัดอยู่ที่มิติการปราบปราม การเชื่อมโยงข้อค้นพบนี้เข้ากับกรอบทฤษฎีเสรีนิยมเชิงสถาบันและสรรสร้างนิยมชี้ว่าสถาบันที่มีอยู่ยังทำงานได้ผลในระดับเจ้าหน้าที่มากกว่าระดับประชาชน

ประการที่สาม งานวิจัยได้ค้นพบตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการผสานทุนทางศาสนาให้เกิดความร่วมมือด้านการจัดการซะกาตระหว่างสำนักจุฬาราชมนตรีของไทยกับองค์กรการจัดการซะกาตแห่งรัฐเกดะฮ์ ซึ่งเป็นตัวอย่างที่แสดงว่า อัตลักษณ์มลายู-อิสลามสามารถถูกยกระดับจากต้นทุนทางสังคมในชีวิตประจำวันไปสู่กลไกความร่วมมือระหว่างประเทศที่เป็นทางการได้ หากภาครัฐปรับบทบาทจาก “ผู้ควบคุมชายแดน” ไปเป็น “ผู้อำนวยความสะดวก” ที่เปิดพื้นที่ให้ภาคประชาสังคมเข้ามาเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาอย่างเป็นระบบมากขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

จักรกริช สังขมณี. (2561). *Limology: ชายแดนศึกษากับเขต-ขันธ์วิทยาของพื้นที่ใน/ระหว่าง*. สำนักพิมพ์ศยาม.

ทรงพล ธรรมชีวทัศน์. (2563). การบริหารจัดการชายแดนด้านความมั่นคงระหว่างไทย–มาเลเซีย. *เอกสารสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 5*, 49-60. https://www.nsc.go.th/wp-content/uploads/Journal/article-00507.pdf

ธงชัย วินิจจะกูล. (2556). *กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ* (พวงทอง ภวัครพันธุ์, ไอดา อรุณวงศ์, และพงษ์เลิศ พงษ์วนานต์, ผู้แปล). สำนักพิมพ์อ่าน. (ต้นฉบับพิมพ์ครั้งแรก ค.ศ. 1994)

สำนักงานประสานงานชายแดนไทย-มาเลเซีย ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพภาคที่ 4. (2569). *คู่มือกองเลขานุการ*. เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่.

อรอนงค์ ทิพย์พิมล และธนศักดิ์ สายจำปา. (2554). จากเส้นแบ่งรัฐ สู่เส้นร้อย(รัด)รัฐ: หนึ่งศตวรรษแห่งการปักปันเขตแดนไทย-มาเลเซีย (พ.ศ. 2453-2553). ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ (บ.ก.), *เขตแดนสยามประเทศไทย-มาเลเซีย-พม่า-ลาว-กัมพูชา*. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

Acharya, A. (2001). *Constructing a security community in Southeast Asia: ASEAN and the problem Of regional order*. Routledge.

Adler, E., & Barnett, M. (Eds.). (1998). *Security communities*. Cambridge University Press.

Bernama. (2023, March 2). Religion not cause of violence in southern Thailand, says chief facilitator. *Malay Mail*. https://www.malaymail.com/news/malaysia/2023/03/02/religion-not-cause-of-violence-in-southern-thailand-says-chief-facilitator/57681

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241-258). Greenwood.

Bradley, F. R. (2016). *Forging Islamic power and place: The legacy of Shaykh Daud bin ʿAbd Allah al-Fatani in Islamic discourse*. University of Hawai‘i Press.

Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research, 6*(3), 167-191.

Horstmann, A., & Wadley, R. L. (Eds.). (2006). *Centering the margin: Agency and narrative in Southeast Asian borderlands*. Berghahn Books.

Keohane, R. O. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*. Princeton University Press.

Keohane, R. O., & Nye, J. S. (1977). *Power and interdependence: World politics in transition*. Little, Brown.

Liow, J. C. (2009). *Islam, education, and reform in southern Thailand: Tradition and transformation*. Institute of Southeast Asian Studies.

Malay Mail. (2025, February 14). Thailand sees Malaysia as key partner in southern border peace talks, says PM Paetongtarn. https://www.malaymail.com/news/malaysia/2025/02/14/thailand-sees-malaysia-as-key-partner-in-southern-border-peace-talks-says-pm-paetongtarn/166645

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review, 19*(3), 431-466.

McCargo, D. (2008). *Tearing apart the land: Islam and legitimacy in southern Thailand*. Cornell University Press.

Newman, D. (2006). The lines that continue to separate us: Borders in our 'borderless' world. *Progress in Human Geography, 30*(2), 143-161.

Paasi, A. (1998). Boundaries as social processes: Territoriality in the world of flows. *Geopolitics, 3*(1), 69-88. https://doi.org/10.1080/14650049808407608

Paasi, A. (2011). A border theory: An unobtainable dream or a realistic aim? In E. Wastl-Walter (Ed.), *The Ashgate research companion to border studies* (pp. 11-31). Ashgate.

Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton University Press.

Reid, A. (2001). Understanding Melayu (Malay) as a source of diverse modern identities. *Journal of Southeast Asian Studies, 32*(3), 295-313.

Shamsul, A. B. (2001). A history of an identity, an identity of a history: The idea and practice of 'Malayness' in Malaysia reconsidered. *Journal of Southeast Asian Studies, 32*(3), 355-366.

Vertovec, S. (2009). *Transnationalism*. Routledge.

Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press.